

directions of forming emotional abilities and psychological readiness for conscious emotional response are suggested.

Key words: *emotions, emotional intelligence, emotional ability, psychological readiness for conscious emotional response, levels of emotional skills.*

Стаття надійшла 18 грудня 2013 р.

УДК 159.923.3

В. В. Петришин

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Здійснено теоретичний аналіз концептуальних позицій зарубіжних і вітчизняних психологів із проблеми розвитку професійно значущих якостей особистості майбутнього психолога. Обґрунтовано необхідність їх урахування у складанні навчальних планів із підготовки майбутнього психолога. Визначено вплив навчальної мотивації студента на формування професійно важливих якостей та відповідальність психолога, його рефлексивність і самооцінку професійних якостей.

Ключові слова: *психолог, відповідальність, рефлексивність, самооцінка, професійно значущі якості, діяльність психолога, кваліфікованість.*

Постановка проблеми. Професія психолога – різнобічна. Вона передбачає виконання фахівцем декількох видів діяльності, які можуть відрізнятися. З кожним роком збільшується кількість людей, які потребують психологічної допомоги, ускладнюються проблеми, з якими звертаються особистості. Стає зрозумілим, що бути «звичайним» психологом чи практичним психологом недостатньо. Тому ми дедалі чіткіше усвідомлюємо необхідність спеціалізованої, кваліфікаційної підготовки фахівців із психології, що дало б можливість підвищити рівень їхньої професійної підготовленості, вплинуло би на рівень надання ними послуг і психологічної допомоги тим, хто її потребує.

Дослідження проблеми розвитку професійно значущих якостей у студентів психологічних спеціальностей визначається зростанням у нашому суспільстві потреби в ефективній психологічній допомозі різним верствам населення, насамперед молоді та дітям шкільного віку. Зростання попиту на такі послуги підвищує рівень вимог до професіоналізму майбутніх фахівців – практичних психологів. Саме тому у професійній освіті в межах ВНЗ необхідно застосовувати інноваційні технології, активні методи навчання, надавати більше уваги приклад-

ним і практичним дисциплінам, які сприяли б формуванню професійно значущих якостей майбутніх практичних психологів.

Стан дослідження. Проблему професійно значущих якостей у сучасній психологічній школі вивчали: Є. А. Клімов, Н. А. Амінов, М. В. Молоканов, В. Д. Шадриков, А. Е. П'ятінін, Т. А. Казанцева, Н. Б. Казначеева тощо.

Сучасні українські дослідники (Н. В. Чепелева, В. Г. Панок, Ж. П. Вірна, Т. М. Титаренко) також довели вплив типу нервової діяльності на вибір особистістю психологічного фаху. Учені зауважують, що психологічними спеціальностями часто прагнуть оволодіти акцентуовані особи або люди з помітними особистісними проблемами, які у практичній діяльності намагаються розв'язати особисті внутрішні конфлікти і мало опікуються проблемами клієнтів [13; 14].

У вітчизняній психології проблема формування професійно значущих якостей майбутнього психолога розроблялася у дослідженнях О. Ф. Бондаренка, С. Д. Максименка, Л. П. Овсянецької, Л. Е. Орбан-Лембрик, В. А. Семиченко, Л. Г. Терлецької, Н. В. Чепелевої та інших.

Значна кількість досліджень, зокрема Г. В. Ложкіна, В. В. Рибалка, Л. І. Уманець, Т. С. Яценко, присвячена вивченню особистості практичного психолога, проблемі його професійного становлення, а також вивченню питань підготовки спеціалістів психологічного профілю у вищій школі [5; 7; 8; 14]. Так, Г. О. Балл, М. Й. Боришевський, С. Д. Максименко, В. П. Москалець зосереджували свою увагу на таких професійно значущих якостях психолога, як готовність до контактів, раціональність у встановленні й підтримуванні стосунків, інтелектуальність, наявність психолого-педагогічного такту, самокритичність, розвиток емоційно-вольових якостей, сформованість морально-регулятивних форм поведінки, комунікативність тощо [5; 7; 8].

У працях Н. Л. Коломінського, Л. Е. Орбан-Лембрик, В. А. Семиченко, Н. В. Чепелевої та ін. проаналізовані особливості розвитку у майбутнього психолога діалогічності, комунікабельності, емпатійності, продуктивності у встановленні контактів та умінні їх підтримувати, впевненості, емоційності врівноваженості, незалежності, товариськості, переконливості тощо [5; 14].

Метою цієї статті є дослідження професійної спрямованості особистості студентів психологічного факультету на професію практичного психолога та визначення готовності студентів до професійної діяльності.

Виклад основних положень. Підготовка майбутнього практичного психолога спрямована в основному на отримання студентами

теоретичних знань, засвоєння спеціальних умінь та оволодіння техніками. Однак специфіка професії психолога, її спрямованість на надання психологічної допомоги іншим передбачає те, що основним у його роботі, окрім професійної компетентності, має бути його особистість: самооцінка, цінності, образ себе та навколишнього середовища тощо. Тому невід'ємною структурою у процесі навчання майбутнього практичного психолога повинно бути формування та вдосконалення його особистісних і професійно значущих якостей.

Майбутні практичні психологи ще в стінах вищого навчального закладу повинні формувати свою професійну майстерність та здійснювати роботу щодо самовдосконалення. Майбутні фахівці повинні розвивати в себе професійне мислення (С. Д. Максименко, В. В. Панок); соціальну активність (О. Ф. Бондаренко); професійну креативність і компетентність (В. В. Рибалка, В. А. Семиченко); критичність мислення, здібності до прогнозування, імпровізації (В. Ф. Моргун), загальну та психологічну культуру (Я. Л. Коломінський), готуватись до науково-дослідницької діяльності, формувати власний світогляд (М. А. Гуліна, Л. М. Карамушка). Одним із найважливіших елементів майстерності практичного психолога у навчальному закладі є визначення контингенту потребуючих психологічної допомоги серед учнів та інших учасників навчально-виховного процесу (О. Ф. Бондаренко, Р. С. Немов), профілактика алкоголізму та наркоманії, зміцнення сім'ї (Г. Панок, В. В. Рибалка).

Процес підготовки студентів-психологів має охоплювати не тільки засвоєння теоретичних знань, а й формування професійно важливих рис особистості студента. Є різні погляди на проблему професійно значущих якостей та професійної майстерності психолога-практика. Як свідчить практика, система професійної підготовки психологів, що діє нині, характеризується наявністю суперечностей, основними з яких є суперечності між абстрактним характером предмета навчальної діяльності та реальним предметом майбутньої професійної діяльності; між роздрібненістю знань із багатьох навчальних дисциплін і необхідністю системного використання в майбутній практичній діяльності; виконавчою позицією студентів у навчанні та ініціативною позицією фахівців у практичній діяльності [7].

А. Деркач і В. Зазикін стверджують, що «...у процесі особистісно-професійного розвитку відбуваються зміни у структурі особистості» [3, с. 67]. Учені виокремлюють зміни характеристик спрямованості, накопичення досвіду та підвищення кваліфікації, розвиток складних особистих здібностей, формування професійно важливих якостей, які визначаються специфікою діяльності, використання

особистісно-ділових якостей, підвищення психологічної готовності до діяльності в різноманітних ситуаціях.

У цьому контексті заслуговують на увагу критерії відбору психологів, затверджені комісією американської психологічної асоціації: 1) високий рівень розумових здібностей і розсудливість; 2) оригінальність, винахідливість і різнобічність; 3) здатність до самонавчання, невтомна допитливість; 4) інтерес до людини як до особистості, а не як до об'єкта для впливу, тобто повага до особистості іншої людини; 5) усвідомлення своїх особистісних характеристик, почуття гумору; 6) мотивованість; 7) терпимість; 8) здатність займати «терапевтичну» позицію, встановлювати гнучкі конструктивні стосунки з іншими; 9) наполегливість, методичність у роботі, здатність витримувати напруження; 10) готовність взяти на себе відповідальність; 11) тактовність і готовність до співпраці; 12) цілісність природи, самоконтроль і врівноваженість; 13) уміння розрізняти моральні цінності; 14) висока освіченість; 15) глибокий інтерес до психології [7].

Як бачимо, вчені-дослідники висловлюють різні точки зору стосовно важливості тих чи інших індивідуально-психологічних особливостей професійно значущих якостей майбутнього психолога. Але спільним для них є розуміння професійно значущих якостей психолога. Вони визначають їх як внутрішні психологічні характеристики суб'єкта, що відображаються у професійній діяльності, підвищують ефективність розв'язання професійних завдань, сприяють особистісно професійному зростанню й самореалізації у процесі здійснення діяльності.

Специфіка виконання фахової діяльності психолога, на нашу думку, повинна визначатися змістом його професійної кваліфікованості: психодіагностичної, психоконсультативної, психотерапевтичної чи тренінгової. Слід мати на увазі те, що психолог контактує з внутрішнім, утаємниченим світом іншої людини. Тому йому необхідно володіти такими особистісними характеристиками і професійно значущими якостями, які б дозволяли створювати комфортні, довірливі, сприятливі умови для розкриття внутрішнього світу людини, яка звернулася по допомогу і готова була прийняти запропоновані психологом зміни власної особистості.

Більшість дослідників професійно значущими якостями психолога вважає: гуманізм, емоційну чутливість, соціальну зрілість, моральність, високу комунікативність, толерантність, емпатійність, здатність до рефлексії, щирість, дружлюбність, відкритість, активність, відповідальність, інтелектуальність, професійне мислення, емоційну стійкість, витривалість, тактовність, уважність, професійну

мотивованість, пластичність і динамічність мислення, багатий словниковий запас, збалансованість та гармонійність рис особистості, відсутність внутрішніх конфліктів, оптимізм, високу працездатність та дисциплінованість, сталість і адекватність самооцінки, здатність до самовдосконалення та самопізнання, самокритичність, розвинене почуття власної гідності тощо. Цей комплекс професійно значущих якостей психолога може бути покладений в основу створення ідеальної чи еталонної моделі висококваліфікованого фахівця і гармонійно розвиненої особистості психолога [12].

Згідно із класифікаційним переліком Є. О. Клімова, професійна діяльність психолога – соціономічний тип професії, точніше, взаємозв'язки в системі «людина-людина», в якій особистість не лише перетворює середовище та інших людей, але й на рівні зворотного зв'язку удосконалює себе [4].

Деякі вчені визначають діяльність психолога як професію, яка надає повноцінну духовно-терапевтичну психологічну допомогу людям, оскільки спрямовувальними її чинниками стають ціннісні мотиви, бажання, домінуючі устремління психолога надавати кваліфіковану психологічну допомогу особистості [13, с. 15–18].

Формування, розвиток та ефективна реалізація особистісних характеристик, які визначають структуру професійно значущих якостей майбутнього психолога, зумовлені позитивною мотивацією суб'єкта до навчально-професійної діяльності. У вітчизняній психології дослідження проблем мотивації здійснювали Є. П. Ільїн, А. О. Реан, В. О. Якунін та ін. Провідні навчальні мотиви студентів вивчалися у дослідженнях М. В. Вовчик-Блакитної, А. К. Маркової, Г. А. Мухіної, А. М. Печнікова, Ф. М. Рахматуліної. Динаміку змін мотивів творчих досягнень студентів-психологів аналізував Р. С. Вайсман. Зокрема, розглядаючи мотивацію учіння, А. К. Маркова підкреслює ієрархічність її будови, до якої входять: потреба в навчанні, зміст навчання, мотиви навчання, мета, емоції, ставлення та інтерес. У дослідженнях А. К. Маркової, П. М. Якобсона, Т. О. Матіс, О. Б. Орлова встановлено, що навчальна мотивація характеризується та визначається: 1) освітньою системою, освітньою установою; 2) організацією освітнього процесу; 3) суб'єктивними особливостями того, хто навчається; 4) суб'єктивними особливостями педагога насамперед системи його ставлення до учня, до справи; 5) специфікою навчального предмета [5, с. 8–12].

Низка дослідників у системі навчальних мотивів виокремлює внутрішні та зовнішні мотиви, залежно від того, чи закладений мотив у процесі діяльності (П. Я. Гальперін, В. Ф. Моргун, П. М. Якобсон). До внутрішніх мотивів, пов'язаних зі змістом навчально-професійної діяль-

ності та її виконанням, належать такі, як власний розвиток у процесі навчання, співдія разом з іншими і для інших, пізнання нового. Зовнішні мотиви навчання: процес навчання як звичне функціонування, навчання заради лідерства та престижу, прагнення опинитися в центрі уваги. Ці мотиви можуть негативно впливати на характер і результати навчального процесу. Важливим критерієм розвитку майбутнього психолога є рівень професійної мотивації – сукупність навчально-професійних, сутнісно значущих для особистості мотивів, які ґрунтуються на стійкому інтересі студента до майбутньої професії і визначаються спрямованістю на оволодіння професією та готовністю до неї, що виявляються у провідній діяльності – «стати висококваліфікованим спеціалістом», «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності».

З точки зору аналізу суб'єктності, внутрішні механізми мотивації можуть бути представлені через внутрішній локус контролю. Як зазначають О. О. Бодальов, В. В. Столін, «якість особистості, яка отримала назву локус контролю – це одна з найважливіших інтегральних характеристик самосвідомості, яка пов'язує почуття відповідальності, готовність до активності і переживання Я» [2, с. 278].

Локус контролю тісно пов'язаний з багатьма іншими психічними властивостями особистості. Дослідження підтверджують, що люди з домінуючим інтернальним локусом контролю відрізняються підвищеним почуттям соціальної відповідальності, вищим рівнем усвідомленості життя. У них сильніше виражені риси товариськості, відвертості, самоконтролю, прийняття свого Я, емоційної стійкості. Для екстернального локусу контролю, навпаки, властиві підозрілість, тривожність, конформність, догматизм, авторитарність, безпринципність і агресивність. Інтернальність є надзвичайно важливою для успішної професійної діяльності психолога і вказує на впевненість у собі, наполегливість і послідовність у досягненні мети, схильність до самоаналізу, врівноваженість, доброзичливість, незалежність, тобто схильність до суб'єктної поведінки. Інтернальність як особистісна якість тісно пов'язана з прийняттям людиною відповідальності за здійснений вибір, за власні вчинки.

Досліджуючи проблему відповідальності, психологи І. Д. Бех, Т. Г. Гаєва, С. Б. Єлканов, А. В. Лопуховська, Т. В. Морозкіна, А. П. Растігаєв, М. В. Савчин вважають, що вона є характеристикою ставлення особистості до людей, і визначають її як системну якість, завдяки якій людина стає здатною усвідомлювати віддалені наслідки своїх учинків, у неї розвивається висока сензитивність до моральних ситуацій. Так, М. В. Савчин визначає відповідальність як цілісну якість людини, в якій інтегровані її духовні, соціально-психологічні та

психофізичні функції, що забезпечують реалізацію у поведінці необхідного, належного та інтенційного: «Відповідальність тісно пов'язана зі свободою прийняття рішень, вибору цілей та способів, методів і стилів її досягнення. Вона пов'язана з вибором зовнішніх (у світі) і внутрішніх (у самій особистості) потенційних можливостей поведінки в конкретній ситуації. Тільки завдяки оптимальному співвідношенню свободи й відповідальності людина з багатогранних можливостей власного буття реалізує лише одну-єдину – і тим зумовлює власну життєдіяльність» [10, с. 51].

К. О. Абульханова-Славська називає відповідальність максимальним вираженням суб'єктної позиції в діяльності і розуміє під нею «добровільне взяття людиною на себе гарантій забезпечення умов її здійснення, гарантій за рівень якості діяльності, гарантій за її результат, готовність відповідати за будь-які наслідки» [1, с. 47]. Суб'єкт відповідальності сам уводить критерії, за якими обмежує поле своєї активності та здійснює контроль. Особистість проявляє готовність до самостійного досягнення результату, який вона гарантує за будь-яких умов. Відповідальність – забезпечення особистістю і способу дії (спілкування), і результату своїми силами при встановленому нею рівні складності діяльності і часі досягнення результату, при будь-яких несподіванках, труднощах тощо. Як стверджує В. О. Татенко, «саме в екзистенціальному переживанні необхідності «втілення» сутнісного в собі, у покладанні на себе певної відповідальності за самоздійснення і реалізацію цього відповідального переживання у вчинку починає стверджувати себе зріла суб'єктність» [12, с. 26].

Особистісні характеристики спеціаліста дійсно набудуть статусу професійно значущих якостей, якщо він буде вільний у ситуації вибору і здатний прийняти відповідальність за свою діяльність. Тому актуальним сьогодні стає вивчення майбутнього психолога не стільки як носія професійних якостей і здібностей, скільки як суб'єкта, відповідального за їх формування та застосування (Т. В. Артем'єва, О. Г. Асмолов, О. Ф. Бондаренко, С. Л. Братченко, І. В. Вачков, О. М. Волкова, І. Б. Гріншпун, І. В. Дубровіна, З. С. Карпенко, Р. Кочюнас, Л. М. Мітіна, Г. К. Радчук, М. В. Савчин, В. Е. Чудновський та ін.).

Важливе значення у становленні особистості майбутнього психолога має осмислене ставлення до себе в контексті навчально-професійної діяльності і його ставлення до діяльності у цілісному контексті життя. На думку О. М. Леонтьєва, специфіка періоду професійного становлення майбутнього фахівця полягає в тому, що розвиток особистості суб'єкта діяльності тут відбувається у формі смислової перебування свідомості. Під час навчально-професійної діяльності завоюваний студентами матеріал стає не тільки знанням, але й набуває

адекватного особистісного смислу для студента, внутрішньо мотивує його діяльність [6, с. 232–241].

А. В. Серий зазначає, що під час навчання у вищому навчальному закладі, яке є життєвою ситуацією особистісного і професійного самовизначення, для молодшої людини найбільш актуальним стає сенс власної діяльності, а особливо сенс майбутньої професійної діяльності, яка є центральним компонентом у виборі життєвої стратегії [11, с. 27].

Взаємозв'язок між сенсожиттєвою проблематикою та професійним становленням підтверджують дослідження Д. Б. Богоявленської, О. О. Бодальова, Л. А. Джалагонії, Д. Н. Завалішиної, Н. В. Кузьміної, Т. В. Максимової, Є. А. Максимової, Л. Е. Орбан-Лембрик, В. Е. Чудновського, згідно з якими включення професійної діяльності в систему сенсожиттєвих орієнтацій забезпечує об'єктивно високу ефективність праці, творчий підхід до виконання своїх обов'язків, орієнтацію на досягнення та самовдосконалення, а також суб'єктивне позитивне ціннісно-смісловне, а у найвищому варіанті прояву – сенсожиттєве ставлення до професії, яке виявляється у переживанні професійного покликання, задоволеності професійною самореалізацією та процесом фахової підготовки, високій мотиваційній готовності до майбутньої професійної діяльності.

Низка дослідників (Г. С. Абрамова, М. В. Бадалова, Р. В. Овчарова, Н. І. Пов'якель та ін.) серед найбільш важливих професійних складових особистості психолога виокремлюють рефлексивність. Так, Н. І. Пов'якель зазначає, що рефлексивні компоненти самосвідомості майбутнього спеціаліста є невід'ємною складовою професійної готовності до діяльності в галузі практичної психології, оскільки вони не тільки спрямовують процес мислення і прийняття рішення, але й забезпечують регулювання і саморегулювання діяльності та поведінки, збереження психофізичного й енергетичного потенціалу фахівця. Такий підхід дозволяє розглядати професійну рефлексію як «регулюючий і стабілізуючий балансний механізм у діяльності практичного психолога» [9, с. 3–6].

М. В. Бадалова розглядає рефлексивність майбутніх психологів як системну категорію, яка складається з двох взаємопов'язаних підсистем:

1. Сукупність уявлень спеціаліста про особливості ефективної професійної діяльності: наявність індивідуальної узагальненої теорії, на основі якої створюється і розвивається власна концепція психологічної допомоги, теоретична сензитивність – відкритість новому теоретичному знанню, соціабельність, прийняття своєї недосконалості і шляхи подальшого професійного розвитку, система професійних цінностей, яка враховує, зокрема, етичний кодекс практичного психолога,

прийняття труднощів і суперечностей різних сторін професійної діяльності як стимулу для подальшого розвитку, здатність вийти за межі безперервного потоку професійної діяльності з метою побачити свою працю загалом.

2. Сукупність уявлень про себе як суб'єкта професійної діяльності, наявність професійно значущих особистісних якостей, міри їх сформованості, визначення способів їх розвитку і корекції [2, с. 28–30].

Для становлення високопрофесійного фахівця-психолога важливою є робота над собою, спрямована на самопізнання, саморозвиток та активізацію особистісного потенціалу. Особливе місце у системі життєвих ставлень особистості майбутнього психолога належить ставленню до себе.

Поняття про себе, свою цінність і сутність значно впливає на сприймання суб'єктом світу загалом. Сукупність усіх уявлень індивіда про себе становить Я-концепцію (У. Джемс, Ч. Кулі, Дж. Мід, Р. Бернс, К. Роджерс, А. Маслоу та ін.). Низка вітчизняних дослідників (В. Г. Панок, Т. М. Титаренко, Н. В. Чепелєва) стверджують, що специфіка професії психолога, її спрямованість на надання психологічної допомоги іншим передбачають те, що основним інструментом його роботи, окрім тестів, спеціальних психологічних методик, має виступати його власна особистість: самооцінка, цінності, образ себе та навколишнього світу тощо.

У цьому контексті особливу увагу варто приділити професійній самооцінці. Зокрема, С. В. Семенова називає професійну самооцінку частиною особистісної самооцінки, яка формується й актуалізується в контексті професійної діяльності і змістово спрямована на якості, які обслуговують предметно-професійну діяльність [8, с. 185–192].

Як стверджує Г. К. Радчук, одним із найважливіших критеріїв успішності професійного становлення, а, отже, і необхідною умовою ефективного професійного самовизначення є рефлексивна, адекватна самооцінка професійно значущих якостей особистості. На відміну від загальної самооцінки, самооцінка професійно значущих якостей особистості належить не до особистості загалом, а є специфічною самооцінкою стосовно певних проявів, якостей і можливостей особистості. На думку вченої, самооцінка професійно значущих якостей особистості є спеціальним, професійно орієнтованим відображенням загальної самооцінки і дає можливість проектувати себе в майбутнє через усвідомлення теперішнього [7].

Важливе значення для майбутніх психологів має розвиток особистісної автономності. О. О. Сергєєва під автономністю розуміє форму особистісного буття, інтегральна сутність якої виявляється у таких

характеристиках особистості, як: самостійне цілепокладання, усвідомленість поведінки; розвинута рефлексія; гнучкість і креативність мислення і діяльності. Вона не зводиться ні до незалежності, ні до емансипації, але є механізмом адаптації особистості до мінливих умов, визначаючи успішність особистісного та професійного розвитку майбутнього фахівця [11, с. 27].

Здатність до усвідомлення та прийняття власних можливостей, прогнозування зміни власної позиції у реальному житті визначається рівнем самоактуалізації майбутніх психологів. О. В. Татенко зазначає, що основним способом розвитку зрілого індивіда як суб'єкта психічної активності стає вчинок – індивідуально і соціально творчий акт свідомої сутнісної самоактуалізації людини, який передбачає «боротьбу за втілення задуманого і саме його втілення як таке» [12, с. 28].

На думку І. Гілевої, В. Карнаухова, студенти, які прагнуть до самоактуалізації власного потенціалу, повинні проявляти виражену орієнтацію в часі, здатність до самопроектування, цілепокладання, мотивованість на досягнення успіху в своїх починаннях [8, с. 185–192].

Отже, в результаті здійсненого аналізу підходів до визначення професійно значущих якостей майбутніх психологів робимо висновок, що поряд із формуванням у студентів відповідних здібностей, професійно значущих якостей особливої ваги набуває розвиток їх творчості, здатності усвідомити завдання і цінності саморозвитку своєї особистості, створення власного образу світу. Саме особистісні якості становлять фундамент професійної діяльності психолога. Усе, що робить психолог як професіонал, стає частиною його духовного поступу. У зв'язку з цим важливого значення набувають суб'єктні характеристики майбутнього психолога.

Висновок. Формування особистості психолога та його професійно значущих якостей як провідних чинників професійної успішності майбутнього фахівця та його діяльності має стати одним із завдань кваліфікаційної підготовки психологів у вищому навчальному закладі. Більшість професійно значущих якостей особистості, на нашу думку, може бути сформована упродовж навчання за допомогою нормативних лекційних курсів та спецкурсів за вибором студентів, але головне, щоб майбутній психолог усвідомлював особливості власної кваліфікації і цілеспрямовано працював над розвитком професійних умінь, навиків та якостей. Тому з метою підготовки кваліфікованих психологів нового типу, глибоко освічених, творчо мислячих, конкурентоспроможних, має сенс глибокий аналіз навчальних планів підготовки бакалаврів, магістрів з психології з точки зору збагачення їх спеціалізованим кур-

сами з метою розвитку перерахованих професійно значущих якостей майбутнього психолога.

Перспектива подальшого дослідження полягає у вивченні та психологічному аналізі самооцінки професійно значущих якостей особистості.

1. Абульханова К. О. Методологічне значення категорії суб'єкта для сучасної психології / К. О. Абульханова-Славська // Людина. Суб'єкт. Вчинок: філософсько-психологічні студії / за заг. ред. В. О. Татенка. – К.: Либідь, 2006. – 359 с.

2. Бадалова М. В. Професійна рефлексія практичних психологів: опит изучения / М. В. Бадалова // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 4. – С. 28–30.

3. Деркач А. А. Акмеология: учебное пособие / А. А. Деркач, В. Г. Зазікин. – СПб.: Питер, 2003. – 256 с.

4. Климов Е. А. О становлении профессионала: приближение к идеалам культуры и сотворение их (психологический взгляд) / Е. А. Климов. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2006. – 176 с.

5. Коломінський Н. Л. Методологічні засади професійної підготовки практичного психолога / Н. Л. Коломінський // Практична психологія та соціальна робота. – № 4. – 2003. – С. 8–12.

6. Леонтьев А. Н. Современные проблемы обучения и психического развития / А. Н. Леонтьев // Психология в вузе. – 2003. – № 1–2. – С. 232–241.

7. Маклаков А. Г. Профессиональный психологический отбор персонала. Теории и практика / А. Г. Маклаков. – СПб.: Питер, 2008. – 480 с.

8. Мартинюк І. А. Динаміка розвитку професійно важливих якостей практичних психологів в умовах вузівської підготовки // Проблеми загальної та педагогічної психології: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / І. А. Мартинюк; за ред. С. Д. Максименка. – Т. V, ч. 3. – К., 2003. – С. 185–192.

9. Пов'якель Н. І. Професійна рефлексія психолога-практика / Н. І. Пов'якель // Практична психологія і соціальна робота. – 1998. – № 6–7. – С. 3–6.

10. Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки: монографія / Мирослав Васильович Савчин. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. – 280 с.

11. Сергеева О. А. Психолого-педагогические условия развития автономки личности в процессе подготовки студентов-психологов: автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. психол. наук: спец. 19.00.13 «Психология развития, акмеология» / О. А. Сергеева. – Астрахань, 2007. – 27 с.

12. Татенко В. О. Про «егологічний генезис» у Е. Гуссерля та проблему суб'єктних перетворень психіки в онтогенезі / В. О. Татенко // Психологія і суспільство. – 2004. – № 4. – С. 13–36.

13. Титаренко Т. М. Життєві домагання і професійне становлення особистості практичного психолога / Т. М. Титаренко // Практична психологія та соціальна робота. – № 4. – 2003. – С. 15–18.

14. Чепелева Н. В. Формування професійної компетентності психолога / Н. В. Чепелева // Актуальні проблеми психології: Наукові записки інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України; за ред. академіка С. Д. Максименка. – К.: Ніка-Центр, 1999. – Вип. 19. – 286 с.

Петрышын В. В. Формирование профессионально значимых качеств студентов-психологов

Осуществлен теоретический анализ концептуальных позиций зарубежных и отечественных психологов относительно проблемы развития профессионально значимых качеств личности будущего психолога. Обоснована необходимость их учета в составлении учебных планов по подготовке будущего психолога. Определено влияние учебной мотивации студента на формирование профессионально важных качеств и ответственность психолога, его рефлексивность и самооценку профессиональных качеств.

Ключевые слова: психолог, ответственность, рефлексивность, самооценка, профессионально значимые качества, деятельность психолога, квалификация.

Petryshyn V. V. Formation of professionally significant qualities of psychology students

The article presents a theoretical analysis of the conceptual positions of foreign and domestic psychologists on the problem of the development of professionally significant qualities of future psychologists. The necessity of taking them into account in drawing up the curriculum concerning the preparation of future psychologists is examined. The influence of learning motivation of a student in the formation of professionally important qualities and the importance of responsibility of a psychologist, his reflexivity and self-merit professional qualities is determined.

Key words: psychology, responsibility, reflexivity, self-merit, professionally significant qualities, activity of a psychologist, qualification.

Стаття надійшла 3 грудня 2013 р.